

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4. เครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Nymphaea lotus* Linn.

ชื่อวงศ์: Nymphaeaceae

ชื่อสามัญ: Lotus, Sacred lotus, Egyptian Lotus

ชื่อพื้นเมือง: บุนนทริก, สัตตบงกช

ไม้น้ำประเภทพืชล้มลุก มีลำต้นและหัวอยู่ในดินใต้น้ำ การเจริญชูก้านใบและดอกขึ้นมาจากใต้น้ำ ใบมีลักษณะกลมกว้างใหญ่ ผิวใบเรียบ สีเขียวขอบน้ำตาล ดอกเป็นกลีบซ้อนกันหลายชั้น มีสีขาว ชมพู เหลือง ลักษณะ สีสัน ขนาดของใบและดอกขึ้นอยู่กับชนิดของพันธุ์ ขยายพันธุ์ โดยการเพาะเมล็ด แยกออกจากหัวหรือเหง้า เหมาะสมกับ ดินเหนียว ดินนา ดินผสมอินทรีย์ ต้องการน้ำมากเพราะเป็นพืชเจริญในน้ำ แสงแดดอ่อน จนถึง แดดจัด ถิ่นกำเนิด แถบทวีปเอเชีย เช่น ประเทศจีน อินเดีย และไทย

ดอกบัว เป็นดอกไม้ที่ชาวล้านน่านำมาใช้ในการบูชาพระพุทธเจ้า หรือนำมาเป็นดอกไม้ในการขึ้นขันครู เช่น ในการขึ้นขันครูของพ่อครูมานพ ยารณะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน – ช่างฟ้อน ใช้ดอกบัวในการขึ้นขันครูหรือไหว้ครูทั้งหมดจำนวน 9 ดอก เพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ แต่ในทางด้านการแสดงและการสู้รบ ชาวล้านนาจะมีท่าฟ้อนซึ่งเป็นท่าหลัก ทั้งการฟ้อนแบบบุรุษเพศและการฟ้อนแบบสตรีเพศ คือ ท่าบิ๊ดบัวบาน นิยมนำมาเป็นท่าฟ้อนเริ่มต้น หรือ ต่อจากท่าไหว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชาครู

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

รูปที่ 3.78 : เปรียบเทียบระหว่างดอกบัวจริง กับ ลายประจํายามดอกบัว

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.1 ศิราภรณ์

ศิราภรณ์ เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำด้วยทองเหลือง ตองลาย ดุนลาย ประติมากรรมปูนปั้น ลวดลายหลักคือลายดอกไม้ ลายกลีบบัว ลายแซ่ ตามศิลปะล้านนา รูปทรงเป็นชฎาทรงเตี้ย หรือ ทรงกระโจม มีลักษณะเป็นกรวย 3 ชั้น ลดหล่นระดับลงมาจนถึงส่วนฐาน ฐานมีความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร ด้านหลังมีลักษณะโค้งสูงขึ้นไป มีความสูงของฐานถึงส่วนยอดของฐาน 18 เซนติเมตร ส่วนยอดมีความสูง 18 เซนติเมตร และมีความสูงจาก ฐานไปถึงยอดรวม 31.5 เซนติเมตร ส่วนด้านข้างสูง 14 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างเว้าเพื่อให้เข้ากับหูของผู้สวมเมื่อสวมใส่ ด้านหน้ามีประจายามขนาดความกว้างยาว 9 เซนติเมตร x 9 เซนติเมตร ด้านหลังมีประดับยามเป็นลายดอกบัวซึ่งเป็นลายหลักของสำรับที่ 4 นี้

รูปที่ 3.79 : ศิราภรณ์เครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.2 ถนิมพิมพาภรณ์

4.2.1 กุณฑล หรือ ต่างหู เป็นเครื่องประดับหู ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ มีอุบะห้อยซ้อนเรียงชั้นลดหลั่นลงมา เชื่อมต่อลายกนกโค้งงอน มีความสูงจากดอกไม้ถึงปลายอุบะ 8.5 เซนติเมตร และความยาวของปลวดด้านข้าง 9 เซนติเมตร

รูปที่ 3.80 : ต่างหูเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

4.2.2 กรองคอ หรือ กรองคอ เป็นเครื่องประดับคอ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นรูปทรงคล้ายวงรี ส่วนตรงกลางเว้าสำหรับสวมคอ มีขนาดความกว้าง 24 เซนติเมตร ปลายทั้ง 2 ข้างด้านหลังขดออกเป็นลายหาง(ขดวงกลม) ส่วนปลายตรงกลางด้านหน้าเรียวแหลมย้อยลงมา สูง 8 เซนติเมตร ขอบด้านนอกโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ข้างละ 2 หยัก ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกบัว มีลักษณะเป็นดอกไม้ซ้อนกลีบ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.81 : กรองคอเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.2.3 ทับทรวง เป็นเครื่องประดับ ลักษณะเหมือนสร้อยคอ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต่อดลาย ดุนลาย มีลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ทำว้าเป็นกลีบคล้ายประจายามของภาคกลาง โดยปลาย ด้านข้างทั้ง 2 ด้านโค้งขึ้น ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกบัว มีลักษณะเป็นดอกไม้ซ้อนกลีบ ลายขอบเป็น เม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาดความกว้างจากด้านบนถึงด้านล่าง 12 เซนติเมตร ยาว 16 เซนติเมตร ด้านล่างมีอุบะเป็นกลีบบัว จำนวน 9 ชั้น มีห่วงทองร้อยเป็นโซ่สำหรับคล้องคอ

รูปที่ 3.82 : ทับทรวงเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว

ที่มา : ผู้วิจัย

4.2.4 สังกวาลย์ เป็นเครื่องประดับคล้ายสร้อยตัว ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต่อดลาย ดุนลาย ใช้สวมพาดบ่า จากไหล่ซ้ายไปยังสะเอวขวา ลักษณะสะพายแล่ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

- (1) **สะพักตร์** เป็นส่วนบน มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ปลายทั้ง 2 ด้านโค้งมน ขอบด้านข้าง เป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ใช้วาง ทาบบนไหล่ด้านซ้ายเป็นตัวยึดติดเพื่อไม่ให้ส่วนของสายสร้อย พลิกหรือเคลื่อนได้ มีขนาดความกว้าง 9 เซนติเมตร ยาว 23 เซนติเมตร
- (2) **สายสร้อย** เป็นส่วนกลางมีลักษณะเป็นกนก ลวดลายดอกไม้ จำนวนด้านละ 4 ชั้น สลับกับ วงกลมลวดลายเกสรดอกไม้ ร้อยต่อกันด้วยห่วงสีทอง มียาวด้านละ 55 เซนติเมตร

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

- (3) **ตาบทิศ** เป็นส่วนปลายล่างของสังวาลย์ มีลักษณะเป็นวงกลม ประดับด้วยกลีบดอกไม้ ทรงโค้งเป็นหยัก ปลายแหลม ข้างละ 1 ดอก มีความกว้างของวงกลม 7 เซนติเมตร และความยาวรวม กลีบดอกไม้ทั้ง 2 ด้าน 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.83 : สังวาลย์เครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

4.2.5 กำไลต้นแขน เป็นเครื่องประดับต้นแขน ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกบัวแย้มกลีบบาน ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว จากฐานถึงปลายดอกรูปไข่ปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนส่วนบน ยาว 27 เซนติเมตรและส่วนล่าง ยาว 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.84 : กำไลต้นแขนเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.2.6 กำไลข้อมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกบัวแย้มกลีบบาน ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว จากฐานถึงปลายดอกรูปไข่ปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนส่วนบน ยาว 20 เซนติเมตรและส่วนล่าง ยาว 16.5 เซนติเมตร

รูปที่ 3.85 : กำไลข้อมือเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

4.2.7 ปั้นเหน่ง หรือ หัวเข็มขัด ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ส่วนขอบด้านซ้าย ขวาเป็นมุมแหลม ด้านบน และล่างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกบัว ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ซึ่งแต่ละแผ่นมีขนาดความกว้าง 10 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร

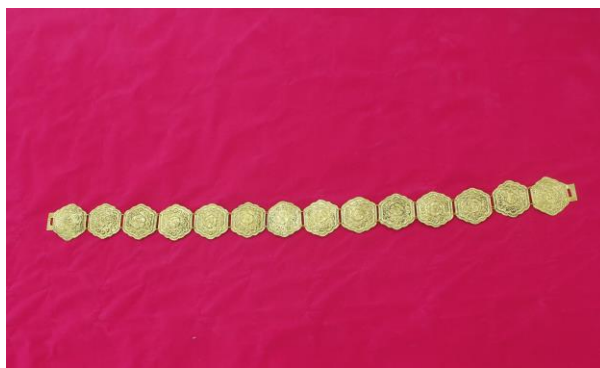

รูปที่ 3.86 : หัวเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.2.8 สายเข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นทกเหลี่ยม ขอบด้านบน-ด้านล่างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ ซ้อนกลีบคล้ายดอกพุท (ดอกเก็ดทะหวา) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว แต่ละแผ่นมีขนาด ความกว้าง 6.5 เซนติเมตร ยาว 7.5 เซนติเมตร ร้อยต่อด้วยห่วงทองจำนวน 14 ชิ้น ยาวตลอดทั้งเส้น 95.5 เซนติเมตร ด้านปลายแต่ละด้านมีรูสำหรับใส่หัวเข็มขัด ขนาด 3 เซนติเมตร

รูปที่ 3.87 : สายเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 1 ดอกเก็ดทะหวา
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.2.9 ห้อยหน้า เป็นสำหรับเครื่องห้อยด้านหน้าขาใต้เข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่อดลาย ดุนลาย ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ใน 1 สำหรับ มีจำนวน 6 ชิ้น มีลักษณะรูปร่าง และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งอยู่ตรงกลางด้านหน้าของหัวเข็มขัด มีความยาว 46 เซนติเมตร

รูปที่ 3.88 : ห้อยหน้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวัฒน์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

4.2.10 สร้อยเอว เป็นเครื่องประดับเอว ทำจากทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ และกันหอย มี 5 ส่วน โดยส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านซ้าย ส่วนตรงกลางจะห้อยเอว ด้านหลัง ส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านขวา มีลักษณะเป็นแฉกโค้งคล้ายกลีบดอกไม้ ขนาด 9*9 เซนติเมตร มีห่วงทอง 2 ห่วงเชื่อมต่อทองเหลืองคล้ายลูกศรยาว 5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่าง ส่วนล่างสุดเป็นแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ห้อยเพื่อให้เกิดความสวยงามอยู่ด้านล่าง มีความสูงจากด้านบนลงด้านล่าง รวมกันทั้ง 3 ชิ้นยาว 21.5 เซนติเมตร สลับกับ กันหอย คล้ายกันหอย คือมีลักษณะ เป็นสามเหลี่ยมลงด้านล่าง ปลายด้านบนโค้งขึ้น 2 ข้าง มีขนาดความสูง 7 เซนติเมตร ยาว 10.5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่างด้วยแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ด้านล่าง ทั้งหมดร้อยต่อกันด้วยโซ่ยาว 101 เซนติเมตร มีลวดลายเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ซ้อนกลีบคล้าย ดอกพุด (ดอกเก็ดกะหวา) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.89 : สร้อยเอวเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว

ที่มา : ผู้วิจัย

4.2.11 กำไลข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้า ทำด้วยทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 24 เซนติเมตร สูง 4 เซนติเมตร ลวดลายเป็นลายดอกไม้ มีลายประจำยามอยู่ตรงกลาง ชิ้นงาน ขอบด้านบน ด้านล่างเป็นกลีบบัวเรียงเป็นแนวต่อกัน

รูปที่ 3.90 : กำไลข้อเท้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 4 ดอกบัว

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5. เครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Magnolia champaca* (L.) Baill.

ชื่อวงศ์: Magnoliaceae

ชื่อสามัญ: Champaca, Champak, Orange Chempaka, Golden Champa, Sonchampa

ชื่อพื้นเมือง: จำปาเขา จำปาทอง (นครศรีธรรมราช), จำปาป่า (สุราษฎร์ธานี), จุมปา จุ่มปา (ภาคเหนือ), จำปากอ (มลายู-ภาคใต้)

มีถิ่นกำเนิดทางตอนใต้ของจีน ไทย อินเดีย อินโดนีเซีย และมาเลเซีย โดยจัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นตรงมีความสูงประมาณ 15-30 เมตร ลักษณะเป็นทรงพุ่มโปร่งเป็นรูปกรวยคว่ำ ค่อนข้างโปร่ง แตกกิ่งจำนวนมากที่ยอด ที่เปลือกมีสีเทาอมขาว และมีกลิ่นฉุน โดยต้นจำปาจะขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด การทาบกิ่ง และการตอนกิ่ง

ดอกจุมปา หรือ ดอกจำปา เป็นดอกไม้ยอดนิยม คนโบราณนิยมใช้ดอกจำปาบูชาพระ บางคนนำดอกสดไปแช่น้ำบรรจุขวดบูชา และเนื่องจากจำปามีกลิ่นหอมหญิงสาวจึงชอบเด็ดจำปามาเสียบแซมมวยผม หรือใช้เส้นผมพันที่กลีบดอกแล้วปล่อยให้ย้อยห้อยลงมาตามเส้นผม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องอาถรรพ์ของดอกจำปาด้วย คือเชื่อว่าดอกจำปาเป็นดอกไม้ที่ใช้ในทางเสน่ห์หาได้ดี ดังนั้นหากหญิงสาวใด เก็บดอกมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ขึ้นในวัดก่อนดมกลิ่น ให้เอาดอกจำปานั้นมาลอดใต้ซาก่อน เพราะถ้ามีชายใดเป่าเสกคาถาให้สาวลุ่มหลงไว้ที่ดอก คากานันจะได้ เสื่อมไป ดังมีนิทานเล่ากันว่า มีสามเณรรูปหนึ่ง ท่านสมภารบังคับให้ท่องบทสวดมนต์ชื่อ “บทซัดมึงคลสูตร” ที่ขึ้นต้นด้วย “เย สันตา” สามเณรรูปนั้นท่องมนต์ไปพลางเล่นไปพลางแม้จะป็น پایขึ้นต้นจำปาก็ยังท่อง บังเอิญมีสาวรุ่นมาตักน้ำที่บ่อน้ำของวัด ซึ่งอยู่ใกล้ต้นจำปานั้น สาวรุ่นได้เอ่ยปากขอให้สามเณรรูปนั้นช่วยเด็ดดอกจำปาให้ พอดีมีมดดำเกาะอยู่ที่ดอกนั้น สามเณรจึงเป่าเอาดอกแล้วส่งให้สาวทันทีที่สาวเจ้าได้สูดดมดอก ก็บังเกิดหลงใหลมีใจปฏิพัทธ์ในสามเณรนั้น จนกินไม่ได้นอนไม่หลับไปเลยทีเดียวด้านคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในอดีต 24 พระองค์นั้นมีพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งพระนามว่า “พระอัครทัสสีพุทธเจ้า” ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณใต้ต้นจำปา และพระพุทธเจ้าในอนาคต 10 พระองค์ จะมีองค์หนึ่งพระนามว่า “พระเทวาเทวพุทธเจ้า” มาตรัสรู้ใต้ต้นจำปาเช่นกัน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

รูปที่ 3.91 : เปรียบเทียบระหว่างดอกจุมปาจริง กับ ลายประจ๋ายามดอกจุมปา
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.1 ศิราภรณ์

ศิราภรณ์ เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำด้วยทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย ประติมากรรมปูนปั้น ลวดลายหลักคือลายดอกไม้ ลายกลีบบัว ลายแซ่ ตามศิลปะล้านนา รูปทรงเป็นชฎาทรงเตี้ย หรือ ทรงกระโจม กระโจม มีลักษณะเป็นกรวย 3 ชั้น ส่วนชั้นสามมีลักษณะเป็นกรวยลายกลีบดอกจำปา ส่วนฐานเป็นก้านฉัตรลาย กนกเปลว ลดหลั่นระดับลงมาจนถึงส่วนฐาน ฐานมีความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร ด้านหลังมีลักษณะโค้ง สูงขึ้นไป มีความสูงของฐานถึงส่วนยอดของฐาน 18 เซนติเมตร ส่วนยอดมีความสูง 21 เซนติเมตร และมีความสูง จากฐานไปถึงยอดรวม 34 เซนติเมตร ด้านข้างสูง 14 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างไว้เพื่อให้ลับกับหูของผู้แสดงเมื่อสวม ใส่ ด้านหน้ามีประจำยามขนาดความกว้างยาว 9 เซนติเมตร x 9 เซนติเมตร ด้านหลังมีประดับเป็นลายดอก จำปาซึ่งเป็นลายหลักของสำรับที่ 5 นี้

รูปที่ 3.92 : ศิราภรณ์เครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุ่มป่า

ที่มา : ผู้วิจัย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.2 ถิ่นนิคมพัฒนา

5.2.1 **กุนทล หรือ ต่างหู** เป็นเครื่องประดับหู ทำจากแผ่นทองเหลือง ต้องลาย
 ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ มีอุบะห้อยซ้อนเรียงชั้นลดหลั่นลงมาเชื่อมต่อลายกนกโค้งงอน มีความสูงจากดอกไม้ถึง
 ปลายอุบะ 8.5 เซนติเมตร และความยาวของเปลวด้านข้าง 9 เซนติเมตร

รูปที่ 3.93 : ต่างหูเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวัฒน์

5.2.2 กรองคอ หรือ กรองคอ เป็นเครื่องประดับคอ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นรูปทรงคล้ายวงรี ส่วนตรงกลางเว้าสำหรับสวมคอ มีขนาดความกว้าง 24 เซนติเมตร ปลายทั้ง 2 ข้างด้านหลังขดออกเป็นลายหงา(ขดวงกลม) ส่วนปลายตรงกลางด้านหน้าเรียวแหลมย้อยลงมา สูง 8 เซนติเมตร ขอบด้านนอกโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ข้างละ 2 หยัก ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกจุมปา มีลักษณะเป็นดอกไม้ซ้อนกลีบ ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.94 : กรองคอเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.2.3 ทับทรวง เป็นเครื่องประดับคอ ทำจากแผ่นทองเหลือง ตีงลาย ดุนลาย เป็นรูปทรงคล้ายวงรี ปลายทั้ง 2 ข้างขุดออกเป็นวงกลมคล้ายตัวหงา ซึ่งอยู่ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆในล้านนา เช่น วัดปลายตรงกลางเรียวแหลมย้อยลงมา ขอบด้านนอกโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ข้างละ 2 หยัก ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกจุมปา ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาด ความกว้าง 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.95 : ทับทรวงเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวานท์

5.2.4 สั้งวาลย์ เป็นเครื่องประดับคล้ายสร้อยตัว ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตีงลาย ดุนลาย ใช้สวมพาดบ่า จากไหล่ซ้ายไปยังสะเอวขวา ลักษณะสพะยาล่ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

- (1) **สะพักตร์** เป็นส่วนบน มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ปลายทั้ง 2 ด้านโค้งมน ขอบด้านข้าง เป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ใช้วาง ทาบบนไหล่ด้านซ้ายเป็นตัวยึดติดเพื่อไม่ให้ส่วนของสายสร้อย พลิกหรือเคลื่อนได้ มีขนาดความกว้าง 9 เซนติเมตร ยาว 23 เซนติเมตร
- (2) **สายสร้อย** เป็นส่วนกลางมีลักษณะเป็นกนก ลวดลายดอกไม้ จำนวนด้านละ 4 ชั้น สลับกับ วงกลมลวดลายเกสรดอกไม้ ร้อยต่อกันด้วยห่วงสีทอง มียาวด้านละ 55 เซนติเมตร

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

- (3) **ตาบทิศ** เป็นส่วนปลายล่างของสังวาลย์ มีลักษณะเป็นวงกลม ประดับด้วยกลีบดอกไม้ ทรงโค้งเป็นหยัก ปลายแหลม ข้างละ 1 ดอก มีความกว้างของวงกลม 7 เซนติเมตร และความยาวรวม กลีบดอกไม้ทั้ง 2 ด้าน 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.96 : สังวาลย์เครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

5.2.5 รัตตันแขน เป็นเครื่องประดับตันแขน ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นลายดอกจุมปา ลายขอบเป็น เม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายดอกรูปไขปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลตันแขนยาว 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.97 : กำไลตันแขนเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

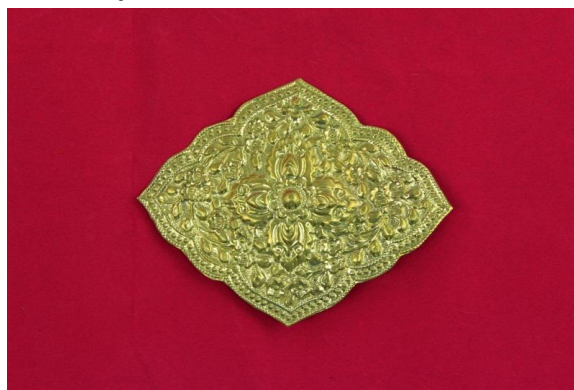
5.2.6 กำไลข้อมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็น ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นลายดอกจุมปา ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา ลายดอกจัมปา ขอบโค้งเป็นหยัก ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายดอกรูปไขปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนยาว 18 เซนติเมตร

รูปที่ 3.98 : กำไลข้อมือเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

5.2.7 หัวเข็มขัด ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นหกเหลี่ยม ขอบหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ปลายแหลม ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นลายดอกจุมปา ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ซึ่งแต่ละแผ่นมีขนาดความกว้าง ยาว 10 เซนติเมตร

รูปที่ 3.99 : หัวเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.2.8 สายเข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ตัดลาย ดุนลาย เป็นหกเหลี่ยม ขอบด้านบน-ด้านล่างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ ซ้อนกลีบคล้ายดอกพุท (ดอกเก็ดทะหวา) ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว แต่ละแผ่นมีขนาด ความกว้าง 6.5 เซนติเมตร ยาว 7.5 เซนติเมตร ร้อยต่อด้วยห่วงทองจำนวน 14 ชั้น ยาวตลอดทั้งเส้น 95.5 เซนติเมตร ด้านปลายแต่ละด้านมีรูสำหรับใส่หัวเข็มขัด ขนาด 3 เซนติเมตร

รูปที่ 3.100 : สายเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.2.9 ห้อยหน้า เป็นสำหรับเครื่องห้อยด้านหน้าขาใต้เข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่อกลาย ดุนลาย ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ใน 1 สำหรับ มีจำนวน 6 ชิ้น มีลักษณะรูปร่าง และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งอยู่ตรงกลางด้านหน้าของหัวเข็มขัด มีความกว้าง 25 เซนติเมตร มีความยาว 46 เซนติเมตร

รูปที่ 3.101 : ห้อยหน้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวินท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.2.10 สร้อยเอว เป็นเครื่องประดับเอว ทำจากทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ และก้นหอย มี 5 ส่วน โดยส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านซ้าย ส่วนตรงกลางจะห้อยเอว ด้านหลัง ส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านขวา มีลักษณะเป็นแฉกโค้งคล้ายกลีบดอกไม้ ขนาด 9*9 เซนติเมตร มีห่วงทอง 2 ห่วงเชื่อมต่อทองเหลืองคล้ายลูกศรยาว 5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่าง ส่วนล่างสุดเป็นแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ห้อยเพื่อให้เกิดความสวยงามอยู่ด้านล่าง มีความสูงจากด้านบนลงด้านล่าง รวมกันทั้ง 3 ชิ้นยาว 21.5 เซนติเมตร สลับกับ ก้นหอย คล้ายก้นหอย คือมีลักษณะ เป็นสามเหลี่ยมลงด้านล่าง ปลายด้านบนโค้งขึ้น 2 ข้าง มีขนาดความสูง 7 เซนติเมตร ยาว 10.5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่างด้วยแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ด้านล่าง ทั้งหมดร้อยต่อกันด้วยโซ่ยาว 101 เซนติเมตร มีลวดลายเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ซ้อนกลีบคล้าย ดอกพุด (ดอกเก็ดละหว่า) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.102 : สร้อยเอวเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

5.2.11 กำไลข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้า ทำด้วยทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 24 เซนติเมตร สูง 4 เซนติเมตร ลวดลายเป็นลายดอกไม้ มีลายประจำยามอยู่ตรงกลาง ชิ้นงาน ขอบด้านบน-ด้านล่างเป็นกลีบบัวเรียงเป็นแนวต่อกัน

รูปที่ 3.103 : กำไลข้อเท้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ดอกจุมปา

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6. เครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Millingtonia hortensis* L.f.

ชื่อวงศ์: Bignoniaceae

ชื่อสามัญ: Cork Tree, Indian Cork

ชื่อพื้นเมือง เต็กตองโพ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), กาชะลอง กาสะลอง กาดสะลอง กาสะลองคำ (ภาคเหนือ), ปิบ ก้องกลางดง (ภาคกลาง) กางของ (ภาคอีสาน)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลำต้นตรง มีความสูงประมาณ 5-10 เมตร เปลือกต้นเป็นสีเทาเข้มแตกเป็นร่องลึก มีช่องอากาศ รากเกิดเป็นหน่อเจริญเป็นต้นใหม่ได้ โดยขยายพันธุ์ด้วยวิธีการนำเมล็ดมาเพาะหรือใช้ต้นอ่อนที่เกิดจากรากรอบ ๆ ของต้นแม่ นำมาตัดเป็นท่อนสั้น ๆ แล้วนำมาปักชำในกระบะกรวยที่ผสมด้วยขี้เถ้าแกลบก็ได้ ปิบเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมืองของพม่าและไทย ที่ขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ ภาคตะวันตก และทางภาควันออกเฉียงเหนือ

ดอกกาสะลอง หรือ ดอกปิบ ในคัมภีร์ “**พุทฺธิยมาลย์**” ของวัดศาลาลหลวง ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง กล่าวถึง ตอนพระมาลัยขึ้นไปบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้พบกับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ ตอนหนึ่งพระมาลัย ถามว่า หากมนุษย์ทั้งหลายอยากเกิดร่วมสมัยกับพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า ควรกระทำบุญเช่นไรพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ตอบว่า “...มิว่าคนทั้งหลายปรารถนาใคร่ห็นยังข้าเมื่อเป็นสัพพัญญูพระพุทฺธเจ้าตั้งอัน จูงฟังยังมหาเวสสันดรชาดอันประดับด้วยคาถาพินหนึ่งในวันเดียวสิ่งเดียวเถอะเมื่อจักฟังนำเอามายังเครื่องสักการบูชาทั้งมวลแล้วบูชายังมหาเวสสันดรชาดอันนั้นด้วยประทีป พินดวงก็ดี ด้วยดอกบัวพินดวงก็ดี ดอกนิลบลพินดวง ดอกผักตบพินดวง ดอกกาสะลองก็พินช่อก็พินผืน ข้าวก็พินก้อน แล้วจูงฟังธรรมด้วยเคารพ” ความว่า หากคนทั้งหลายอยากเห็นเราเมื่อตรัสรู้เป็นสัพพัญญูพระพุทฺธเจ้า ให้ฟังธรรมเทศนาเวสสันดรชาดอันประกอบด้วยพระคาถาหนึ่งพินคาถาฟังให้จบในวันเดียว และก่อนที่จะฟังให้สักการบูชาด้วยประทีป ดอกบัว ดอกนิลบล ดอกผักตบ ดอกกาสะลอง ธง และก้อนข้าวนี้อย่างละหนึ่งพิน แล้วตั้งใจฟังด้วยความเคารพนอบน้อม ด้วยเหตุนี้ ชาวล้านนาจึงเอาดอกกาสะลองบูชา ในการฟังเทศน์มหาชาติ โดยการเอาไม้ไผ่ขัดแต่ละจำนวน สองแผ่น กระหนาบดอกกาสะลองเป็นแผงแขวนไว้รอบ ๆ ธรรมาสน์ โดยเฉพาะการฟังเทศน์มหาชาติในประเพณี “ตั้งธรรมหลวง” ช่วงเทศกาลลอยกระทง หรือประเพณียี่เป็งของทุก ๆ ปี นอกจากนี้ ชาวล้านนายังเล่าสืบต่อกันมาว่า ดอกกาสะลองเป็นดอกไม้บูชาพระแม่ธรณีโดยกล่าวกันว่าดอกกาสะลองที่บ้านสะพรั่งอยู่บนต้นจะยังมีกลิ่นหอมไม่มาก ต่อเมื่อตกหล่นเกลื่อนอยู่เหนือแผ่นดินจึงจะส่งกลิ่นหอมจรุงใจ และแผ่กลิ่นไปไกลทั่วแผ่นดิน หอมไปถึงสวรรค์ชั้นอินทร์ ชั้นพรหม ยมโลกเลยทีเดียว

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

รูปที่ 3.104 : เปรียบเทียบระหว่างดอกกาสะลองจริง กับ ลายประจายามดอกกาสะลอง
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.1 ศิราภรณ์ เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำด้วยทองเหลือง ต่อด้านบนด้วยทองเหลือง ต่อด้านล่างด้วยเงิน ฐานเป็นรูปดอกไม้วัดลายกลีบบัว ลายเส้นตามศิลปะล้านนา รูปทรงเป็นชฎาทรงเตี้ยหรือ ทรงกระโจม มีลักษณะเป็นกรวย 3 ชั้น ส่วนบนเป็นปลียอดและเม็ดน้ำค้าง ลดหลั่นระดับลงมาจนถึงส่วนฐาน ฐานมีความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร ด้านหลังมีลักษณะโค้งสูงขึ้นไป มีความสูงของฐานถึงส่วนยอดของฐาน 18 เซนติเมตร ส่วนยอดมีความสูง 19 เซนติเมตร และมีความสูงจาก ฐานไปถึงยอดรวม 31.5 เซนติเมตร ด้านข้างสูง 14 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างไว้เพื่อให้ลับกับหูของผู้สวมใส่ ด้านหน้ามีประจายามขนาดความกว้างยาว 9 เซนติเมตร x 9 เซนติเมตร ด้านหลังมีประดับเป็นลายดอกกาสะลอง ซึ่งเป็นลายหลักของสำหรับที่ 6 นี้

รูปที่ 3.105 : ศิราภรณ์เครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภินันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.2 ถิ่นพินพารณ

6.2.1 ต่างหู หรือ กุณทล เป็นเครื่องประดับหู ทำจากแผ่นทองเหลือง ต้ดงลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ มีอุบะห้อยซ้อนเรียงชั้นลดหลั่นลงมาเชื่อมต่อดลายกนกโค้งงอน คล้ายส่วนปลายของ กรรเจียรในละครไทย นำแบบมาจากประติมากรรมปูนปั้นเทวดาวัดเจ็ดยอด มีความสูงจากดอกไม้ถึงปลายอุบะ 8.5 เซนติเมตร และความยาวของเปลวด้านข้าง 9 เซนติเมตร

รูปที่ 3.106 : ต่างหูเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภินันท์

6.2.2 กรองคอ เป็นเครื่องประดับคอ ทำจากแผ่นทองเหลือง ต้ดงลาย ดุนลาย เป็นรูปทรงคล้ายวงรี ปลายทั้ง 2 ข้างขดออกเป็นวงกลมคล้ายตัวเหงา ซึ่งอยู่ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆในล้านนา เช่น วัด ปลายตรงกลางเรียวแหลมย้อยลงมา ขอบด้านนอกโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ข้างละ 2 หยัก ลวดลาย มีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกกาสะลอง ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาดความกว้าง 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.107 : กรองคอเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภินันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.2.3 ทับทรวง ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย มีลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ทำเป็นกลีบคล้ายประจายามของภาคกลาง โดยปลายด้านข้างทั้ง 2 ด้าน จุ่มขึ้น ตรงกลางเป็นลายดอกกาสะลอง ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาดความกว้างจากด้านบนถึงด้านล่าง 12 เซนติเมตร ยาว 16 เซนติเมตร ด้านล่างมีอุบะเป็นกลีบบัว จำนวน 9 ชั้น ร้อยด้วยห่วงทองประดับ มีห่วงทองร้อยเป็นโซ่สำหรับคล้องคอ

รูปที่ 3.108 : ทับทรวงเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวินท์

6.2.4 สังวาลย์ เป็นเครื่องประดับคล้ายสร้อยตัว ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย ใช้สวมพาดบ่า จากไหล่ซ้ายไปยังสะเอวขวา ลักษณะสະพាយแล่ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

- (1) **สะพักตร์** เป็นส่วนบน มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ปลายทั้ง 2 ด้านโค้งมน ขอบด้านข้าง เป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ใช้วางทาบบนไหล่ด้านซ้ายเป็นตัวยึดติดเพื่อไม่ให้ส่วนของสายสร้อยพลิกหรือเคลื่อนได้ มีขนาดความกว้าง 9 เซนติเมตร ยาว 23 เซนติเมตร
- (2) **สายสร้อย** เป็นส่วนกลางมีลักษณะเป็นกนก ลวดลายดอกไม้ จำนวนด้านละ 4 ชั้น สลับกับ วงกลมลวดลายเกสรดอกไม้ ร้อยต่อกันด้วยห่วงสีทอง มียาวด้านละ 55 เซนติเมตร

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

- (3) **ตาบทิศ** เป็นส่วนปลายล่างของสังวาลย์ มีลักษณะเป็นวงกลม ประดับด้วยกลีบดอกไม้ ทรงโค้งเป็นหยัก ปลายแหลม ข้างละ 1 ดอก มีความกว้างของวงกลม 7 เซนติเมตร และความยาวรวมกลีบดอกไม้ทั้ง 2 ด้าน 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.109 : สังวาลย์เครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

6.2.5 กำไลต้นแขน เป็นเครื่องประดับต้นแขน ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกกาสะลองแย้มกลีบบาน ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว จากฐานถึงปลายดอกรูปไข่ปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนส่วนบน ยาว 27 เซนติเมตรและส่วนล่าง ยาว 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.110 : กำไลต้นแขนเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

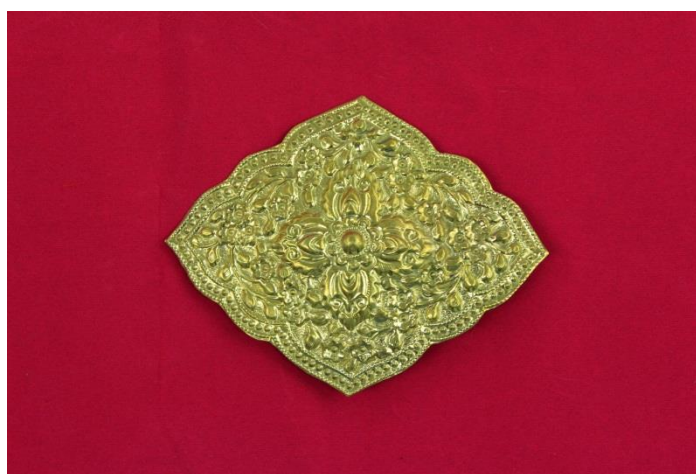
6.2.6 กำไลข้อมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกกาสะลอง ขอบโค้งเป็นหยักลายเปลว ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายดอกรูปไข่ปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้น แขนส่วนบน ยาว 21 เซนติเมตรและส่วนล่างยาว 17.5 เซนติเมตร

รูปที่ 3.111 : กำไลข้อมือเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

6.2.7 ปิ่นเหงั่ง หรือ หัวเข็มขัด เป็นเครื่องประดับเอวประดับอยู่กับสายเข็มขัด ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ส่วนขอบเป็นมุมแหลม ด้านข้างโค้งเป็นหยัก คล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกกาสะลอง ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ซึ่งแต่ละแผ่นมีขนาดความกว้าง 13 เซนติเมตร ยาว 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.112 : หัวเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.2.8 สายเข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ตีองลาย ดุนลาย เป็นหกเหลี่ยม ขอบด้านบน-ด้านล่างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ ซ้อนกลีบคล้ายดอกพุท (ดอกเก็ดทะหวา) ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว แต่ละแผ่นมีขนาด ความกว้าง 6.5 เซนติเมตร ยาว 7.5 เซนติเมตร ร้อยต่อด้วยห่วงทองจำนวน 14 ชิ้น ยาวตลอดทั้งเส้น 95.5 เซนติเมตร ด้านปลายแต่ละด้านมีรูปร่างสำหรับใส่หัวเข็มขัด ขนาด 3 เซนติเมตร

รูปที่ 3.113 : สายเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.2.9 ห้อยหน้า เป็นสำหรับเครื่องห้อยด้านหน้าขาใต้เข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่อกลาย ดุนลาย ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ใน 1 สำหรับ มีจำนวน 6 ชิ้น มีลักษณะรูปร่าง และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งอยู่ตรงกลางด้านหน้าของหัวเข็มขัด มีความกว้าง 25 เซนติเมตร มีความยาว 46 เซนติเมตร

รูปที่ 3.114 : ห้อยหน้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : ผู้วิจัย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

6.2.10 สร้อยเอว เป็นเครื่องประดับเอว ทำจากทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ และก้นหอย มี 5 ส่วน โดยส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านซ้าย ส่วนตรงกลางจะห้อยเอว ด้านหลัง ส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านขวา มีลักษณะเป็นแฉกโค้งคล้ายกลีบดอกไม้ ขนาด 9*9 เซนติเมตร มีห่วงทอง 2 ห่วงเชื่อมต่อทองเหลืองคล้ายลูกศรยาว 5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่าง ส่วนล่างสุดเป็นแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ห้อยเพื่อให้เกิดความสวยงามอยู่ด้านล่าง มีความสูงจากด้านบนลงด้านล่าง รวมกันทั้ง 3 ชิ้นยาว 21.5 เซนติเมตร สลับกับ ก้นหอย คล้ายก้นหอย คือมีลักษณะ เป็นสามเหลี่ยมลงด้านล่าง ปลายด้านบนโค้งขึ้น 2 ข้าง มีขนาด ความสูง 7 เซนติเมตร ยาว 10.5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่างด้วยแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ด้านล่าง ทั้งหมดร้อยต่อกันด้วยโซ่ยาว 101 เซนติเมตร มีลวดลายเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ซ้อนกลีบคล้าย ดอกพุด (ดอกเก็ดละหวา) ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.115 : สร้อยเอวเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

6.2.11 กำไลข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้า ทำด้วยทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 24 เซนติเมตร สูง 4 เซนติเมตร ลวดลายเป็นลายดอกไม้ มีลายประจำยามอยู่ตรงกลาง ชิ้นงาน ขอบด้านบน-ด้านล่างเป็นกลีบบัวเรียงเป็นแนวต่อกัน

รูปที่ 3.116 : กำไลข้อเท้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 6 ดอกกาสะลอง

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7. เครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Helianthus annuus* L.

ชื่อวงศ์: Asteraceae, Compositae

ชื่อสามัญ: Common sunflower, Sunflower, Sunchoke

ชื่อพื้นเมือง บัวทอง บัวตอง ทานตะวัน (ภาคเหนือ), บัวผัด บัวทอง (ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ), ขอนตะวัน

ทานตะวัน (ภาคกลาง), ทานหวัน (ภาคใต้)

มีถิ่นกำเนิดและเป็นพรรณไม้พื้นเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจัดเป็นไม้ล้มลุกที่มีอายุประมาณ 1 ปี มีความสูงของต้นประมาณ 3-3.5 เมตร ลำต้นตั้งตรงเป็นสี่เหลี่ยมแบน แข็ง ไม่มีการแตกแขนง (ยกเว้นบางสายพันธุ์) ตามต้นมีขนยาวสีขาวค่อนข้างแข็งปกคลุมตลอด ส่วนรากเป็นระบบรากแก้วหยั่งลึกลงไปในดินประมาณ 150-270 เซนติเมตร มีรากแขนงค่อนข้างแข็งแรงและแผ่ขยายไปทางด้านข้างได้ถึง 60-150 เซนติเมตร เพื่อช่วยในการค้ำจุนต้น และสามารถใช้ความชื้นระดับผิวดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดอกบัวผัด หรือ ดอกทานตะวัน เป็นพืชจากแหล่งท้องที่อื่นที่ชาวล้านนานิยมนำมาปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ และเพื่อการท่องเที่ยว เพราะมีความทนทานต่อความแห้งแล้ง แข็งแรง เหมาะกับสภาพภูมิอากาศของภาคเหนือ ทั้งยังให้ความสวยงาม จึงทำให้ดอกไม้ชนิดนี้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางธุรกิจด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะจังหวัดพะเยาได้จัดให้มีทุ่งทานตะวันบ้านป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นทุ่งทานตะวันที่ใหญ่ที่สุดของภาคเหนือ เมล็ดสามารถนำมารับประทาน เป็นอาหาร ของขบเคี้ยวทั้งในงานมงคล การรับแขกตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น งานตานก๋วยสลาก งานบอยหลวง เป็นต้น การแสดงชุดนี้จึงได้นำเอาดอกบัวผัดซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการสร้างมิตรไมตรี และการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ดังองค์พญางำเมืองที่ทรงปกครองเมืองด้วยความร่มเย็นผูกมิตรกับเมืองต่างๆ เพื่อความสงบสุขของประชาชนเมืองภูมามยาว

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

รูปที่ 3.117 : เปรียบเทียบระหว่างดอกจุ่มป่าจริง กับ ลายประจายามดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.1 ศิราภรณ์ เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำด้วยทองเหลือง ต่อด้านบน ครอบด้วย ดุนลาย ประติมากรรมปูนปั้น ลวดลายหลักคือลายดอกไม้ ลายกลีบบัว ลายแซ่ ตามศิลปะล้านนา รูปทรงเป็นชฎาทรงเตี้ย หรือ ทรงกระโถม มีลักษณะเป็นกรวยชั้นเดียว ส่วนยอดเป็นทรงกรวย ส่วนฐานเป็นปล้องไฉน 2 ปล้อง ลดหลั่น ระดับลงมาจนถึงส่วนฐาน ฐานมีความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร ด้านหลังมีลักษณะโค้งสูงขึ้นไป มีความสูงของฐานถึงส่วนยอดของฐาน 18 เซนติเมตร ส่วนยอดมีความสูง 19 เซนติเมตร และมีความสูงจาก ฐานไปถึงยอด รวม 31.5 เซนติเมตร ด้านข้างสูง 14 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างไว้เพื่อให้ลับกับหูของผู้สวมใส่ ด้านหน้ามี ประจายามขนาดความกว้างยาว 9 เซนติเมตร x 9 เซนติเมตร ด้านหลังมีลายประจายามดอกบัวผุด ซึ่งเป็นลายหลักของสำรับที่ 7 นี้

รูปที่ 3.118 : ศิราภรณ์เครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผุด
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวินท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2 ถิ่นพินพพพพพ

7.2.1 ต่งหุ หรือ กุณทล เป็นเครื่องประดับหุ ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่งลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ มีอุบะห้อยซ้อนเรียงชั้นลดหลั่นลงมาเชื่อมต่อลายกนกโค้งงอน คล้ายส่วนปลายของ กรรเจียรจกรในละครไทย นำแบบมาจากประติมากรรมปูนปั้นเทวดาวัดเจ็ดยอด มีความสูงจากดอกไม้ถึงปลายอุบะ 8.5 เซนติเมตร และความยาวของเปลวด้านข้าง 9 เซนติเมตร

รูปที่ 3.119 : ต่งหุเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

7.2.2 กรองคอ เป็นเครื่องประดับคอ ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่งลาย ดุนลาย เป็นรูปทรงคล้ายวงรี ปลายทั้ง 2 ข้างขดออกเป็นวงกลมคล้ายตัวหงา ซึ่งอยู่ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆในล้านนา เช่น วัด ปลายตรงกลางเรียวแหลมย้อยลงมา ขอบด้านนอกโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้วัด ข้างละ 2 หยัก ลวดลาย มีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกบัวผัด ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาด ความกว้าง 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.120 : กรองคอเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2.3 ทับทรวง เป็นเครื่องประดับ ลักษณะเหมือนสร้อยคอ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย มีลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ทำเว้าเป็นกลีบคล้ายประจายามของภาคกลาง โดยปลายด้านข้างทั้ง 2 ด้านโค้งขึ้น ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกบัวผุด มีลักษณะเป็นดอกไม้ซ้อนกลีบ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาดความกว้างจากด้านบนถึงด้านล่าง 12 เซนติเมตร ยาว 16 เซนติเมตร ด้านล่างมีอุบะเป็นกลีบบัว จำนวน 9 ชั้น มีห่วงทองร้อยเป็นโซ่สำหรับคล้องคอ

รูปที่ 3.121 : ทับทรวงเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผุด
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวินท์

7.2.4 สั่งวาลย์ เป็นเครื่องประดับคล้ายสร้อยตัว ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย ใช้สวมพาดบ่า จากไหล่ซ้ายไปยังสะเอวขวา ลักษณะสะพานโค้ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

- (1) **สะพักตร์** เป็นส่วนบน มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ปลายทั้ง 2 ด้านโค้งมน ขอบด้านข้าง เป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ใช้วาง ทาบบนไหล่ด้านซ้ายเป็นตัวยึดติดเพื่อไม่ให้ส่วนของสายสร้อย พลิกหรือเคลื่อนได้ มีขนาดความกว้าง 9 เซนติเมตร ยาว 23 เซนติเมตร
- (2) **สายสร้อย** เป็นส่วนกลางมีลักษณะเป็นกนก ลวดลายดอกไม้ จำนวนด้านละ 4 ชั้น สลับกับ วงกลมลวดลายเกสรดอกไม้ ร้อยต่อกันด้วยห่วงสี่ทอง มียาวด้านละ 55 เซนติเมตร

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

- (3) **ตาบทิศ** เป็นส่วนปลายล่างของสังวาลย์ มีลักษณะเป็นวงกลม ประดับด้วยกลีบดอกไม้ ทรงโค้งเป็นหยัก ปลายแหลม ข้างละ 1 ดอก มีความกว้างของวงกลม 7 เซนติเมตร และความยาวรวม กลีบดอกไม้ทั้ง 2 ด้าน 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.122 : สังวาลย์เครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

7.2.5 กำไลต้นแขน หรือ พาหุรัด เป็นเครื่องประดับต้นแขน ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นลายดอกบัวผัด ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายดอกรูปไขปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนส่วนบน ยาว 28 เซนติเมตรและส่วนล่างยาว 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.123 : กำไลต้นแขนเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : ผู้วิจัย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2.6 กำไลข้อมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นลายดอกบัวผุด ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายดอกรูปไขปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนส่วนบน ยาว 21 เซนติเมตรและส่วนล่างยาว 17.5 เซนติเมตร

รูปที่ 3.124 : กำไลข้อมือเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผุด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

7.2.7 ปิ่นเหน่ง หรือ หัวเข็มขัด เป็นเครื่องประดับเอวประดับอยู่กับสายเข็มขัด ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ตอกลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ส่วนขอบเป็นมุมแหลม ด้านข้างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกบัวผุด ลายขอบเป็นเม็ดไขปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ซึ่งแต่ละแผ่นมีขนาดความกว้าง 13 เซนติเมตร ยาว 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.125 : หัวเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผุด

ที่มา : ผู้วิจัย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2.8 สายเข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ตีองลาย ดุนลาย เป็นหกเหลี่ยม ขอบด้านบน-ด้านล่างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ ซ้อนกลีบคล้ายดอกพุท (ดอกเกล็ดถวา) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว แต่ละแผ่นมีขนาดความ กว้าง 6.5 เซนติเมตร ยาว 7.5 เซนติเมตร ร้อยต่อด้วยห่วงทองจำนวน 14 ชิ้น ยาวตลอดทั้งเส้น 95.5 เซนติเมตร ด้านปลายแต่ละด้านมีรูปร่างสำหรับใส่หัวเข็มขัด ขนาด 3 เซนติเมตร

รูปที่ 3.126 : สายเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2.9 ห้อยหน้า เป็นสำหรับเครื่องห้อยด้านหน้าขาใต้เข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่อกลาย ดุนลาย ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ใน 1 สำหรับ มีจำนวน 5 ชิ้น มีลักษณะรูปร่าง และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งอยู่ตรงกลางด้านหน้าของหัวเข็มขัด มีความกว้าง 25 เซนติเมตร มีความยาว 46 เซนติเมตร

รูปที่ 3.127 : ห้อยหน้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2.10 สร้อยเอว เป็นเครื่องประดับเอว ทำจากทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ และก้นหอย มี 5 ส่วน โดยส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านซ้าย ส่วนตรงกลางจะห้อยเอว ด้านหลัง ส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านขวา มีลักษณะเป็นแฉกโค้งคล้ายกลีบดอกไม้ ขนาด 9*9 เซนติเมตร มีห่วงทอง 2 ห่วงเชื่อมต่อทองเหลืองคล้ายลูกศรยาว 5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่าง ส่วนล่างสุดเป็นแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ห้อยเพื่อให้เกิดความสวยงามอยู่ด้านล่าง มีความสูงจากด้านบนลงด้านล่าง รวมกันทั้ง 3 ชั้น ยาว 21.5 เซนติเมตร สลับกับ ก้นหอย คล้ายก้นหอย คือมีลักษณะ เป็นสามเหลี่ยมลงด้านล่าง ปลายด้านบน โค้งขึ้น 2 ข้าง มีขนาด ความสูง 7 เซนติเมตร ยาว 10.5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่างด้วยแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ด้านล่าง ทั้งหมดร้อยต่อกันด้วยโซ่ยาว 101 เซนติเมตร มีลวดลายเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ซ้อน กลีบคล้ายดอกพุด (ดอกเก) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.128 : สร้อยเอวเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

7.2.11 กำไลข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้า ทำด้วยทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 24 เซนติเมตร สูง 4 เซนติเมตร ลวดลายเป็นลายดอกไม้ มีลายประจำยามอยู่ตรงกลาง ชิ้นงาน ขอบด้านบน-ด้านล่างเป็นกลีบบัวเรียงเป็นแนวต่อกัน

รูปที่ 3.129 : กำไลข้อเท้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 7 ดอกบัวผัด

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8. เครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Mammea harmandii* Kosterm.

ชื่อวงศ์: Clusiaceae (Guttiferae)

ชื่อสามัญ: Salapee

ชื่อพื้นเมือง: สารภีตง (เพชรบูรณ์), สารภี (บุรีรัมย์), ประดงช้าง (สุโขทัย)

ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีความสูงประมาณ 12-20 เมตร เป็นไม้ไม่ผลัดใบ ลำต้นตรง ขรุขระเล็กน้อย เปลือกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ ผิวเปลือกมีสีน้ำตาล แตกกิ่งแน่น ปลายกิ่งมักห้อยลงลำต้นและกิ่งมียางสี เหลืองหรือขาว ใบรูปไข่ปลายมนกว้าง บางทีปลายใบเว้าลงเล็กน้อย ใบแตกออกเป็นคู่ตรงข้ามกันที่บริเวณกิ่ง โคน ใบสอบเรียวแหลมถึงก้านใบ เนื้อใบหนาเกลี้ยงสีเขียว ขนาดความกว้างของใบประมาณ 5-8 เซนติเมตร ยาวประมาณ 9-12 เซนติเมตร ออกดอกเป็นช่อเดี่ยว ตามกิ่ง มีกลีบดอก 5 กลีบ มีสีขาวกลิ่นหอม ตรงกลางดอกมี เกสรตัวผู้เส้นเล็ก ๆ เป็นวง มีสีเหลือง ขนาดดอกกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ผลกลมเป็นรูปกระปุกเล็ก ผิวเรียบสีเขียว เมื่อสุกมีสีเหลือง เนื้อในมีรสหวาน ขนาดผลยาวประมาณ 2-3 เซนติเมตร

ดอกสารภี เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดพะเยา ทั้งเป็นไม้มงคลของล้านนาที่ใช้ในการแสดงความเคารพสักการะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำมาประกอบอาหารทำน้ำขมิ้นส้มป่อย ใช้ในเทศกาลปีใหม่เมืองล้านนา เพื่อการสงฆ์พระและรดน้ำพระและรดน้ำดำหัวผู้อาวุโส ชาวล้านนาจะนำเอาดอกสารภีมาตากแห้งเพื่อเตรียมใช้ในงานสงกรานต์ของปีถัดไปและผสมในน้ำขมิ้นส้มป่อยทำให้น้ำขมิ้นส้มป่อยมีกลิ่นหอมมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นคนโบราณยังนำดอกสารภีแห้งมาบ้วนในกระดาสีขนาดเท่าเทียน เรียกว่า เทียนรูป ใส่ในพานเครื่องสักการะของล้านนาอีกด้วย ดังนั้น ดอกสารภี จึงเป็นดอกไม้ที่ทำให้เกิดอารมณ์เยือกเย็นอ่อนหวานดังเทวดาที่ออกมาร้ายรำด้วยความ ปิติ ยินดี

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

รูปที่ 3.130 : เปรียบเทียบระหว่างดอกสารภีจริง กับ ลายประจำยามดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.1 ศิราภรณ์ เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำด้วยทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย ประติมากรรมปูนปั้น ลวดลายหลักคือลายดอกไม้ ลายกลีบบัว ลายแซ่ ตามศิลปะล้านนา รูปทรงเป็นชฎาทรงเตี้ย หรือ ทรงกระโจม มีลักษณะเป็นกรวยชั้นเดียว ส่วนยอดมีปล่องโหนด 2 ปล่องประดับลาย ปลียอดและเม็ดน้ำค้าง ลดหล่นระดับลงมาจนถึงส่วนฐาน ฐานมีความกว้างรอบศีรษะ 60 เซนติเมตร ด้านหลังมีลักษณะโค้งสูงขึ้นไป มีความสูงของฐานถึงส่วนยอดของฐาน 18 เซนติเมตร ส่วนยอดมีความสูง 19 เซนติเมตร และมีความสูงจากฐานไปถึงยอดรวม 31.5 เซนติเมตร ด้านข้างสูง 14 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างไว้เพื่อให้ลัดกับหูของผู้สวมใส่ ด้านหน้ามีประจำายขนาดความกว้างยาว 9 เซนติเมตร x 9 เซนติเมตร ด้านหลังมีลายประจำายดอกสารภี ซึ่งเป็นลายหลักของสำรับที่ 8 นี้

รูปที่ 3.131 : ศิราภรณ์เครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2 ถนิมพิมพาภรณ์

8.2.1 ต่างหู หรือ กุณฑล เป็นเครื่องประดับหู ทำจากแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ มีอุบะห้อยซ้อนเรียงชั้นลดหลั่นลงมาเชื่อมต่อลายกนกโค้งงอน คล้ายส่วนปลายของ กรรเจียรในละครไทย นำแบบมาจากประติมากรรมปูนปั้นเทวดาวิศัลยียอด มีความสูงจากดอกไม้ถึงปลายอุบะ 8.5 เซนติเมตร และความยาวของเปลวด้านข้าง 9 เซนติเมตร

รูปที่ 3.132 : ต่างหูเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

8.2.2 กรองคอ เป็นเครื่องประดับคอ ทำจากแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย เป็นรูปทรงคล้ายวงรี ปลายทั้ง 2 ข้างขดออกเป็นวงกลมคล้ายตัวหงา ซึ่งอยู่ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆในล้านนา เช่น วัด ปลายตรงกลางเรียวแหลมย้อยลงมา ขอบด้านนอกโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ข้างละ 2 หยัก ลวดลาย มีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกสารภี ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาด ความกว้าง 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.133 : กรองคอเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2.3 สั้งวาลย์ เป็นเครื่องประดับคล้ายสร้อยตัว ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย
 ดุนลาย ใช้สวมพาดบ่า จากไหล่ซ้ายไปยังสะเอวขวา ลักษณะสะพายแล่ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

- (1) **สะพักตร์** เป็นส่วนบน มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ปลายทั้ง
 2 ด้านโค้งมน ขอบด้านข้าง เป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ใช้วาง
 ทาบบนไหล่ด้านซ้ายเป็นตัวยึดติดเพื่อไม่ให้ส่วนของสายสร้อย
 พลิกหรือเคลื่อนได้ มีขนาดความกว้าง 9 เซนติเมตร
 ยาว 23 เซนติเมตร
- (2) **สายสร้อย** เป็นส่วนกลางมีลักษณะเป็นกนก ลวดลายดอกไม้
 จำนวนด้านละ 4 ชิ้น สลับกับ วงกลมลวดลายเกสรดอกไม้
 ร้อยต่อกันด้วยห่วงสีทอง มียาวด้านละ 55 เซนติเมตร
- (3) **ตาบทิศ** เป็นส่วนปลายล่างของสั่งวาลย์ มีลักษณะเป็นวงกลม
 ประดับด้วยกลีบดอกไม้ ทรงโค้งเป็นหยัก ปลายแหลม ข้างละ
 1 ดอก มีความกว้างของวงกลม 7 เซนติเมตร และความยาวรวม
 กลีบดอกไม้ทั้ง 2 ด้าน 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.134 : สั่งวาลย์เครื่องแต่งกายชุดที่ 8

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2.4 ทับทรวง เป็นเครื่องประดับ ลักษณะเหมือนสร้อยคอ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย มีลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ทำเว้าเป็นกลีบคล้ายประจายามของภาคกลาง โดยปลายด้านข้างทั้ง 2 ด้านโค้งขึ้น ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกสารภี มีลักษณะเป็นดอกไม้ซ้อนกลีบ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว มีขนาดความกว้างจากด้านบนถึงด้านล่าง 12 เซนติเมตร ยาว 16 เซนติเมตร ด้านล่างมีอุบะเป็นกลีบบัว จำนวน 9 ชิ้น มีห่วงทองร้อยเป็นโซ่สำหรับคล้องคอ

รูปที่ 3.135 : ทับทรวงเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

8.2.5 กำไลต้นแขน หรือ พาหุรัด เป็นเครื่องประดับต้นแขน ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต້องลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกสารภี เป็นทรงสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ขอบโค้งเป็นหยัก ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายรูปไข่ปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไลต้นแขนส่วนบน ยาว 27 เซนติเมตรและส่วนล่างยาว 24 เซนติเมตร

รูปที่ 3.136 : กำไลต้นแขนเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2.6 กำไลข้อมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย เป็นดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกสารภี เป็นทรงสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ขอบโค้งเป็นหยัก ลายขอบเป็นเม็ด ไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว เป็นแผ่นแนวยาว จากฐานถึงปลายรูปไข่ปลาสูง 16 เซนติเมตร ความยาวกำไล ต้นแขนส่วนบน ยาว 19 เซนติเมตรและส่วนล่างยาว 16 เซนติเมตร

รูปที่ 3.137 : กำไลข้อมือเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

8.2.7 ปิ่นเหง่ หรือ หัวเข็มขัด เป็นเครื่องประดับเอวประดับอยู่กับสายเข็มขัด ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต้องลาย ดุนลาย ส่วนขอบด้านข้าง ด้านบนโค้งกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลาย ดอกไม้ ลายเครือเถา ตรงกลางเป็นประจายามลายดอกสารภี ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ซึ่งแต่ละแผ่นมีขนาดความกว้าง 13 เซนติเมตร ยาว 17 เซนติเมตร

รูปที่ 3.138 : หัวเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี

ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2.8 สายเข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่อกลาย ดุนลาย เป็นหกเหลี่ยม ขอบด้านบน-ด้านล่างโค้งเป็นหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ ซ้อนกลีบคล้ายดอกพุด (ดอกเกล็ดถวา) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว แต่ละแผ่นมีขนาดความ กว้าง 6.5 เซนติเมตร ยาว 7.5 เซนติเมตร ร้อยต่อด้วยห่วงทองจำนวน 14 ชิ้น ยาวตลอดทั้งเส้น 95.5 เซนติเมตร ด้านปลายแต่ละด้านมีรูปร่างสำหรับใส่หัวเข็มขัด ขนาด 3 เซนติเมตร

รูปที่ 3.139 : สายเข็มขัดเครื่องแต่งกายชุดที่ 1 ดอกสารภี
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2.9 ห้อยหน้า เป็นสำหรับเครื่องห้อยด้านหน้าขาใต้เข็มขัด ทำจากแผ่นทองเหลือง ต่อกลาย ดุนลาย ลวดลายมีลักษณะเป็นลายดอกไม้ ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว ใน 1 สำหรับ มีจำนวน 5 ชั้น มีลักษณะรูปร่าง และลวดลายแตกต่างกัน ซึ่งอยู่ตรงกลางด้านหน้าของหัวเข็มขัด มีความกว้าง 25 เซนติเมตร มีความยาว 46 เซนติเมตร

รูปที่ 3.140 : ห้อยหน้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

8.2.10 สร้อยเอว เป็นเครื่องประดับเอว ทำจากทองเหลือง ตังลาย ดุนลาย เป็นกลีบดอกไม้ และก้นหอย มี 5 ส่วน โดยส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านซ้าย ส่วนตรงกลางจะห้อยเอว ด้านหลัง ส่วนที่อยู่ด้านซ้ายสุด จะห้อยเอวด้านขวา มีลักษณะเป็นแฉกโค้งคล้ายกลีบดอกไม้ ขนาด 9*9 เซนติเมตร มีห่วงทอง 2 ห่วงเชื่อมต่อทองเหลืองคล้ายลูกศรยาว 5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่าง ส่วนล่างสุดเป็นแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ห้อยเพื่อให้เกิดความสวยงามอยู่ด้านล่าง มีความสูงจากด้านบนลงด้านล่าง รวมกันทั้ง 3 ชั้น ยาว 21.5 เซนติเมตร สลับกับ ก้นหอย คล้ายก้นหอย คือมีลักษณะ เป็นสามเหลี่ยมลงด้านล่าง ปลายด้านบนโค้ง ขึ้น 2 ข้าง มีขนาด ความสูง 7 เซนติเมตร ยาว 10.5 เซนติเมตร ห้อยต่อด้านล่างด้วยแท่งทองยาว 3 เซนติเมตร ด้านล่าง ทั้งหมดร้อยต่อกันด้วยโซ่ยาว 101 เซนติเมตร มีลวดลายเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางเป็นลายดอกไม้ซ้อนกลีบคล้าย ดอกพุด (ดอกเกล็ดถั่ว) ลายขอบเป็นเม็ดไข่ปลา หรือลูกแก้วเรียงเป็นแนว

รูปที่ 3.141 : สร้อยเอวเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี
ที่มา : ผู้วิจัย

8.2.11 กำไลข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้า ทำด้วยทองเหลือง ตังลาย ดุนลาย เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 24 เซนติเมตร สูง 4 เซนติเมตร ลวดลายเป็นลายดอกไม้ มีลายประจำยามอยู่ตรงกลาง ชิ้นงาน ขอบด้านบน-ด้านล่างเป็นกลีบบัวเรียงเป็นแนวต่อกัน

รูปที่ 3.142 : กำไลข้อเท้าเครื่องแต่งกายชุดที่ 8 ดอกสารภี
ที่มา : นายฉัตรอนันท์ ฉัตรอภิวันท์